

כיוון

קול האזרחים הוותיקים בנס ציונה

גיליון 141 - ניסן תשע"ה אפריל 2015

השלשלאות

סיפורו של שורד השואה שמעון סרבניק ז"ל | כתבה וצילמה: אילנה רוזנברג

האיכר לא ידע מה עלה בגורלו של הנער הפצוע והמדמם שהגיע אליו עם שלשלאות על רגליו, וודאי שלא עלה על דעתו שתהיה לו הזדמנות "להחזיר אותן לבעליהן".

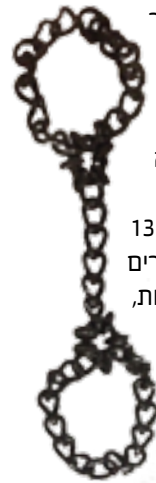
על הפגישה המרגשת ספרה לי חוה סרבניק, אשתו של שמעון ז"ל, בביתה בנס ציונה. "שמעון הוביל אותנו אל בית האיכר תוך כדי צילומי הסרט "שואה", של קלוד לנדצמן. האיכר הפולני נדהם לראות את שמעון, ההתרגשות של שניהם הייתה עצומה, וכך גם של האנשים שנכחו במפגש. לפתע, הלך האיכר לחדר השני, וחזר כשהוא מחזיק בידיו שלשלאות כבדות. שמעון היה מופתע ולא עצר את התרגשותו. אלו היו השלשלאות שהסיר מרגליו של שמעון בעת מנוסתו". מספר שנים הן היו מוצגות ביוטרינה בביתנו, והוא היה שב ומספר את סיפורו

לכל מי שהיה מעוניין, אומרת חוה, "הוא סיפר הכל! מהרגע שניצל לא הפסיק לספר, לדעתי זה

מה שעזר לו להמשיך ולחיות". שמעון נולד בפולין בשנת 1930. עם פרוץ המלחמה הועבר עם הוריו לנטו לודז'. באחד הימים כשהלך עם אביו לבית הכנסת, נורה האב ונהרג לנגד עיניו.

ב-1944 שולח שמעון עם 80 מיהודי הגטו למחנה חלמנו. הוא היה בן 13 כשנפרד מאמו ונלקח לעבוד ביחידת ה"האוזקומנדו". תפקיד האסירים ביחידה, היה לבנות את המחנה. ככלו את רגליהם בשלשלאות כבדות, והם נאלצו ללכת בצעדים קטנטנים או בקפיצות. וכך בנו את צריפי המחנה ואת הקרמטוריום, ומשסיימו, החלו להגיע הטרנספורטים למחנה. מעתה תפקידים היה לפנות את גופות הנספים ממשאיות התופת אל הקרמטוריום, אך לפני כן היה עליהם לעקור את שיני הזהב, ולמיין את חפצי הנרצחים. מהבגדים שהופשטו מהגופות, הם לקחו מעילים ובגדים עליונים, את הבגדים התחתונים והמכנסיים לא יכלו להחליף בגלל השלשלאות שלרגליהם. תחת עינו הפקוחה של חייל גרמני בשם וולטר, הועסק שמעון במיון וחפוש זהב בתיקיהם של הנרצחים, באחד הימים, הוא נתקל בתיק מוכר, היה זה תיקה של אמו עם כל תמונות המשפחה... מפקד המחנה הנס בותמן, נהג לקיים תחלופה בעובדי ה"האוזקומנדו",

חברי המערכת:

רכזת כתבים: יונה כהנוביץ
חברי המערכת: גדעון בסיס, שלמה חלימה, עידית חן-אסייג, יונה כהנוביץ, מינה פלג, אילנה צבר-יוני, זהבה קורנברג, רות אקר, שולה שכת, אילנה רוזנברג.
צלם המערכת: עוזי שפר
עיצוב וגרפיקה: דקלה ללזר
המ"ל: העמותה לרווחת האזרח הוותיק בנס-ציונה.
כתובת המערכת: העמותה לרווחת האזרח הוותיק, רח' בן גוריון 9, נס-ציונה 70400.

amit-nes@012.net.il

טל. 08-9380470 | פקס. 08-9300061

ניתן לקרוא את המוסף באתר עיריית נס ציונה

אנדרטה לזכר יהודי ברלין שנרצחו בשואה | צילם: עוזי שפר

"אנחנו, הורי ואחי הצעיר אריה (אריה קורן א.ר.), הצלחנו לברוח עם פרוץ המלחמה, כשהגרמנים היו כבר במבואות העיר. אלא שהגרמנים היו בעקבותינו, וכבשו כפר אחרי כפר. למרבה המזל סטלין נתן הוראה לפתוח את הגבול ולאפשר לנסים למצוא מקלט בברית המועצות. אני זוכרת כיצד התקבלנו, הפליטים היהודים בחום ע"י התושבים המקומיים, יהודים ולא יהודים.

ב-1941 הועברנו עם עוד משפחות יהודיות לקזחסטן, שם גרנו 4 שנים. הסתגלתי מהר למקום, לבית הספר, לחברים החדשים, ואפילו קבלתי תעודת הצטיינות, אותה שמרתי מכל משמר. עם תום המלחמה, שבנו ללודז'. ברכבת שהביאה אותנו חזרה, נגנבו כל המזוודות, ובתוך אחת מהן הייתה תעודת הצטיינות. גם היום, 70 שנה אחרי, אני מצטערת על האובדן. כשהגעתי ללודז', צורפתי ל"קיבוץ". אחרי שנה עבר "הקיבוץ" למילאנו שבאיטליה, שם שהינו כשנה וחצי.

ב-1948, כמה ימים אחרי קום המדינה עלינו עם קבוצה מתוך "הקיבוץ" לקבוץ "שבילים" מול עיינות. הקיבוץ הזה התפרק די מהר, ושמעון ואני עברנו לנס ציונה, בה גרו כבר הורי ואחי. אחרי שנה נשאנו. שמעון עבד בתחילה אצל הקבלן הנס ציוני שאול ברגלס, ואח"כ עבר לתעשייה הצבאית בתל אביב. על אף העובדה שלא הייתה לו כל הכשרה מקצועית הוא היה עובד מצטיין והגיע למעמד של מנהל מחלקת החשמל".

ב-1961, הוא העיד במשפט איכמן והדחים את השופטים ואת הקהל בסיפורו. הסרט "שואה" של קלוד לנצמן (1978) נפתח בתמונה "הפסטוראלית" שבה יושב שמעון בסירה ומשיט אותה לכפר אליו היה שט כדי להאכיל את הארנבות.

כיום מוצגות השלשלאות ב"יד ושם", לצד עדותו המוקלטת של שמעון. שמעון נפטר בשנת 2006. והותיר אחריו את אשתו, חוה, שתי בנותיו, ציפי (זילברמן), ולאה (פישביין), 5 נכדים ונין אחד אותו עוד זכה לראות. אחרי מותו נוספו עוד 8 נינים למשפחה האוהבת והשוקדת על שימור זכרו.

"ותיקים" הוצאו להורג, וגברים חדשים ורעננים תפסו את מקומם. כאשר הגיע תורו של שמעון לומר כמה זמן הוא נמצא שם, הוא אמר: "ומיים", המפקד יצא מגדרו וצעק: "שקרן", אלא שבאותו הרגע הגיע החייל וולטר, לחש דבר מה על אוזנו של המפקד, ובכך הציל את הנער ממות. הוא הציל אותו עוד מספר פעמים. מטלה נוספת אותה ביצע שמעון, היתה, להשיט ספינה על הנהר לעבר הכפר הסמוך, ושם להאכיל ארנבות שגודלו ע"י איכר כמאכל לגרמנים. הוא היה משיט את הסירה ושר בקול, להנאת הגרמנים, שירים בפולנית באידיש ושירי מלחמה גרמנים שלימדו אותו השומרים במחנה, הוא כונה "הזמיר מחלמנו". בזכות שירה זו ובזכות ניצחונותיו בתחרויות הספורט שנערכו במחנה, הצליח שמעון לשרוד עד התקרבות הצבא הרוסי למחנה.

בינואר 1945 חשו הגרמנים שעליהם להעלים ראיות ועדים לטבח שהתבצע במחנה. בין חמשת הראשונים שהוצאו להורג היה שמעון. החמישה צוו לשכב על הרצפה ואז עברו החיילים וירו לכל אחד ירייה בעורף. הכדור חדר לעורפו של שמעון ויצא מפיו, הוא איבד את ההכרה וכך לא נעשה בו ידוא הריגה. כשהתעורר, חזל יחף ובגופיה אל האיכר בכפר שאצלו נהג להאכיל את הארנבות. האחרון שחרר אותו כליל מהשלשלאות, נתן לו בגדים, מזון וכפכפי עץ ואמר לו "ברח מהר אינך יכול להישאר כאן, מחפשים אותך!" ואכן, משגילו הגרמנים כי נותרו רק 4 גוויות החלו בחיפושים בכל האזור. אך שמעון לא יכול היה להמשיך, הוא נכנס לאורווה ואיבד שוב את הכרתו.

האיכר הנפחד פנה לראש הכפר והלה העביר את שמעון הפצוע לכפר אחר. כשהגיע הצבא האדום הוא אושפז בבי"ח, ולאחר שהבריא בגופו, חזר לחפש קרובים בגטו לודז'. אף לא אחד מקרוביו נותר בחיים. עם תום המלחמה הגיעו אנשי הסוכנות היהודית ללודז' והקימו "קיבוץ", אליו הביאו בני נוער שחזרו ללודז'. ניצגי הסוכנות עברו בכפרים ובמנזרים שבהם הוחבאו ילדים יהודים והביאו גם אותם ל"קיבוץ". שמעון הצטרף ל"קיבוץ", שם הכיר את חוה, אשתו לעתיד.

קריאה מהנה

לחשב מסלול מחדש פעילות הפנאי לאוכלוסיה המבוגרת

כתבה: מינה פלג

על המקרר במטבח של זוג הגמלאים מודבק לוח שנה גדול גדוש בהערות אשר מכסות כמעט את כל ימות השבוע, ומעל כולן מדבקה קטנה "מאז שפרשתי מהעבודה - אין לי זמן פנוי". אומנם הפרישה מהעבודה מסמנת, בדרך כלל, את המעבר לגיל השלישי שמלווה לעתים בירידה בהכנסה, דאגה לבריאות הגופנית והנפשית, בדידות, סכסוכים זוגיים, ניתוק מתעסוקה קבועה אשר הכתיבה את סדר היום, הדימוי העצמי ומשמעות החיים. אך הפרישה מעניקה גם תחושת חופש ושחרור שלא מורגלים אליהם, ובעיקר לעודף זמן פנוי וחפוש דרכים כיצד למלאו. אברהם אלון, החוקר את דפוסי הפנאי בקרב בני הגיל השלישי כותב במאמרו "מה עושים עם הפנאי בגיל המבוגר?": "ניתן לראות את היחס של "לקוחות הפנאי" לסוגיהם אל סדר היום המתפנה כמעין רצף שמתמשך בין שני קטבים:

בקוטב אחד נמצאים אלה שרואים בזמן הפנוי כנטל - החרדים מפניו או מבלים את הזמן בהמתנה שיחלוף, ובקוטב השני נמצאים אלה שרואים בזמן המתפנה כנכס, מודעים לאפשרויות הרבות שעומדות בפניהם לפעילות פנאי משמעותית... זאת הזדמנות לפתח תחומי עניין שנזנחו במהלך החיים, או להתנסות בפעילות פנאי חדשה, הכל לפי הגיל, היכולת והנטייה האישית. יש הסכמה בין חוקרים שפעילות פנאי, נחשבת לכזאת כאשר האדם יכול לבצע מתוך בחירה חופשית, הנאה וביטוי עצמי, מעניקה משמעות, סיפוק, עניין ותורמת לרווחת הגמלאי. חשיבות פעילות הפנאי היא בכך שהיא מספקת מסגרת חברתית העוזרת להתמודד עם השנויים המתרחשים עקב הפרישה מהעבודה. היא גם אחד הגורמים המשמעותיים המשפיעים לטובה על שביעות רצון מהחיים בגיל המבוגר, תורמת לחיזוק הביטחון העצמי, ולהרגשה חיובית גופנית ונפשית (מתוך מאמרה של דפנה גולן שמש "פנאי משמעותי בגיל השלישי").

בימינו תרבות הפנאי של בני הגיל השלישי מעולם לא הייתה כה עשירה, מגוונת ובהישג יד. נראה שהשמיים הם הגבול וצריך לנצל את הרגע!

נוכחותנו, הגמלאים, כל כך בולטת, עד כי בבואי לרכוש מנוי לאופרה, שאלתי האם מגיעה לי הנחה בשל היותי גמלאית, התשובה שקיבלתי הייתה שאם יעניקו הנחות במחירי הכרטיסים לכל הגמלאים שצופים באופרה, הבית היה צריך לסגור את שערי.

ולמרות הכל, טוענת ד"ר גלית נמרוד מהאוניברסיטה העברית, במחקר מקיף שערכה ושכותרתו "דפוסי הפנאי בקרב אזרחים וותיקים בישראל" שהוגש בשנת 2014 למשרד לאזרחים ותיקים: "אזרחים ותיקים בישראל ממעטים לעסוק בפנאי ולא מפקים ממנו הנאה ברמה התרומת משמעותית לרווחתם." המחקר התבסס על סקר טלפוני בקרב מדגם של 545 נשים וגברים בני 60 ומעלה, אשר פרשו מעבודתם ואינם עובדים כיום בשכר. הפרטים נדגמו באופן אקראי, ובצורה המייצגת את התפלגות קבוצות האוכלוסייה - יהודים ישראלים ותיקים, עולים ממדינות חבר העמים, וערבים.

בין היתר טוענת ד"ר נמרוד שהממצאים במחקר מצביעים על כך שגמלאים בישראל ממעטים להשתתף בפעילויות כגון "פנאי רציני" ("פנאי רציני" מוגדר כפעילות אשר המשתתף בה מעוניין להפוך אותו למעין "קריירת פנאי") הכוללת התנדבות, תחביבים, חוגים ולימודים...

לעומת זאת גמלאים מרבים להשתתף בפעילויות של צריכת תקשורת שלא תורמת להם לתחושת רווחה פיזית ונפשית - בעיקר צפייה בטלוויזיה... וכך הם נחשפים (לעתים) לתכנים מדכאים הגורמים לירידה ברווחתם הנפשית (כמו תכניות של חדשות ואקטואליה. קיים מחסור בתכניות המכוונות לאוכלוסייה המבוגרת.

האתגר המרכזי לדעת ד"ר נמרוד הוא הצורך להתמודד עם העובדה שעבור רבים מהגמלאים הפנאי הוא בבחינת נטל ולא ברכה. במחקר מוצעים מספר צעדים שניתן לנקוט על מנת לסייע לגמלאים להתמודד עם הפרישה ולצמצם את תחושות השעמום, הדיכאון וחוסר התכלית:

- מתן אפשרות לאזרחים ותיקים להמשיך לעבוד, אם במשרות חלקיות, דחיית גיל הפרישה, יצירת ביקוש לעובדים שפרשו, או בתפקידי יעוץ - Mentor.
- עידוד השתתפות בפעילויות "פנאי רציני" עשויות להיות תחליף לעבודה כי הן מציעות מסגרת, קשרים חברתיים, אחריות, אתגר ותחושת "צריכים אותי".

בית האזרח הוותיק מאפשר פעילות פנאי איכותית במגוון רחב של תחומים וכן אפשרויות התנדבות מגוונות. ניתן ליצור קשר בטל. 08-9380470

חגיגות לרכז היום

יום הולדת לציון 20 שנה להקמת מרכז יום למבוגר

השנה חוגג מרכז היום למבוגר הולדתו ה-20. האירוע יתקיים ב-28/4/15 בהשתתפות ראש העיר וכל השותפים להקמה ולעשייה, משרד הרווחה, הבטוח הלאומי, אשל - ג'וינט, אגף הרווחה ואורחים רבים.

את פני האורחים תקבל בכניסה "גינה" של פרחי קרמיקה שנעשו ע"י באי מרכז היום לציון האירוע. באירוע החשוב יבוא לידי ביטוי מעשי הרעיון של השארת האדם המבוגר בביתו ובסביבה המוכרת לו בקהילה. הקהילה המבוגרת, מוצאת במקום בית חם, מפגש חברתי, שמחה, פעילות מגוונת, השגחה ותשומת

לב. זהו זמן השמחה שלנו ושל ההורים הפוקדים יום יום את ביתנו.

יום הולדת שמח לעיר ולחברי מרכז יום.

טקס הרמת כוסית לחג הפסח במרכז יום לקשיש

טקס הרמת כוסית לקראת חג הפסח התקיים במרכז יום לקשיש בהשתתפות ר' העיר מר יוסי שבו, ומכובדים רבים. חדר האוכל היה מלא עד אפס מקום. על השולחנות נפרסו מפות לבנות עם כיבוד פרחים ויין. מנהלת מרכז יום לקשיש אביגיל לנדסמן סיפרה על מהות החג, בירכה את הקשישים והודתה לצוות מרכז היום.

ראש העיר, מר יוסי שבו, קרא לאחדות העם ולא לפילוג, הודה לצוות על עבודתו המסורה ואיחל אריכות ימים המלווה באיכות חיים. הגב' רנה פלדמן ברכה את הקשישים והרב פלדמן סיפר על החג ובירך את כולם בחג פסח כשר.

את האירוע חתמו הזוג יוליה ושאל בן הר שנינגו ושרו שירים מבית אבא. **זו ההזדמנות להודות לקב' חנן מור על תרומת מתנת החג לקשישים. נתראה גם בשנה הבאה.**

פילויות חפלות לכבוד האביב בבית האזרח הוותיק

בימים אלו, עם סיומם של החגים ובואו של האביב, מחדש בית האזרח הוותיק בנס-ציונה את פניו ומביא עמו שורה של חידושים והטבות לקהל האזרחים הוותיקים בעיר ובאזור על מנת למלא את שעות הפנאי וליצור עניין והנאה.

לאחרונה נפתח סטודיו חדש רב תכליתי המאפשר את הפעילויות השונות ובנוסף חוגים לתרבות הגוף במחיר נמוך מאוד (מגוון סוגי התעמלויות, זומבה גולד, פלדנקרייז, ובקרוב גם מחול מזרחי).

בין הסדרות החדשות (וזאת דוגמה בלבד) נציין את זו של עודד ציון מ"מכון אבשלום" שפיתח בסדרה "השירה העברית בספרד: מסורת וחדשנות".

ד"ר יצחק נוי יקיים סדרה בנושא "פרשיות ריגול". בבקרים יתקיימו אירועי מוזיקה: מפגשי שירים וסיפורים ע"פ נושאים וכן מוסיקה קלאסית מודרכת (עם רועי עלוני). בנוסף מתקיימים טיולים ונפשים בארץ ולאחרונה גם בחו"ל.

עידית חן-סיג, מנהלת בית האזרח הוותיק, מבטיחה להמשיך ליזום וליצור פעילויות וחידושים נוספים. היא מוסיפה "בימים אלו מוצעת "הטבת אביב" ובה הרצאות ומפגשים מרתקים בעלות סמלית. בואו לבקר להתעדכן ולהגיע".

לקבלת ידיעות ובו לוח האירועים המתוכננים פנו לדוא"ל: amitnes@012.net.il טל. 08-9380470

כתב: שלמה חלימה

הואר יהוצי בשואה

בשנת 2000 נכתבה עבודת דוקטורט על ידי חיה אוטרורב בנושא "הומור יהודי בשואה". עבודתה הקיפה נחקרים רבים וכן ספרות כתובה. בשנת 2009 הוציאה בהמשך לדוקטורט שכתבה ספר שנקרא "ללא הומור היינו מתאבדים". השאלה הנשאלת היא האם בכלל ניתן לחשוב על הומור בשואה? האם בתקופה כזו ניתן בכלל לצחוק?

היא מצטטת את ויקטור פרנקל בספרו "האדם המחפש משמעות": "הניסיון לפתח חוש הומור ולראות דברים באופן הומוריסטי היה בבחינת להטוט שאדם לומד בשעה שהוא מסגל את אמנות החיים. על פי אמנות חיים זו אפשר לנהוג גם במחנה ריכוז, על אף הסבל הממלא את ההווה כולה רגע-רגע ושעה שעה...."שיעור גדלו של סבל האדם אינו אלא יחסי. מכאן שדבר פעוט ערך עשוי לעורר את הגדולה בשמחות". הבמאי האיטלקי ממוצא יהודי רוברטו בניני יצר סרט בשם "החיים הטובים" שלמרות סופו בעצוב הוא מבטי בעין צוחקת על אירועי השואה. להלן בדיחות שסופרו בשואה מתוך ספרה ונגעו ללבי, וכן כאלה שאני מכיר:

בדיחה: "שני יהודים מתכוננים לרצוח את היטלר. הם לומדים את דרך נסיעתו ויודעים בדיוק באיזו פינה הוא נמצא כל יום בצהריים. חמושים ברובים הם מחכים לו. בדיוק בשתיים עשרה בצהריים ומתכוננים לירות, אך היטלר איננו. חולפות חמש דקות - כלום. היטלר איננו. חולפות עוד חמש דקות והיטלר עדיין איננו. בשתיים עשרה ורבע הם מתחילים לאבד תקווה. "אלוהים אדירים" אחד מהם אומר, "אני מקווה ששום דבר לא קרה לו".

בדיחה: שומר 0.0 במחנה ריכוז אומר ליהודי: "אני מוכן לתת לך לברוח בתנאי שתאמר לי איזו משתי עיני היא מזכוכית". היהודי מסתכל אליו ואומר: "השמאלית". שואל השומר "ואיך ידעת?" עונה היהודי: "כי יש בה ניצוץ של אנושיות".

לסיום אומר שהבדיחות, במצב כה קשה, נתנו למספרים ולשומעים פרופורציות לחיים ועזרו להם לשרוד.